

DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI-VIII

BÜTÜN YÖNLERİYLE  
YAHUDİLİK

( ULUSLARARASI SEMPOZYUM )

18-19 ŞUBAT 2012

Ankara-2012

# HİNDİSTAN'DA YAHUDİLİK VE HİNDİSTAN YAHUDİLERİ



Prof. Dr. Kadir ALBAYRAK\*

## Giriş

Akademik çevre ve çoğunlukla da kamuoyu Hindistan Yahudileri hakkında çok az şey bilmekte ve hatta Yahudilikle Hindistan arasında bir ilişkinin olabileceğine şaşırılmaktadır. Bunun başlıca sebepleri arasında, genel ve yüzeysel olarak bakıldığında Yahudiliğin Ortadoğu ve bilhassa Filistin bölgesine özgü milli bir din olarak algılanması ve anlaşılması gösterilebilir. Dolayısıyla, biz bu araştırmamızda Türk kamuoyunun pek bilgi sahibi olmadığı Hindistan Yahudilerini konu edinmiş bulunuyoruz.

Hindistan günümüzde çok geniş bir coğrafyaya sahip, 1 milyar 150 milyona yakın nüfusu, 28 eyaleti, sayısız dini inancı ve mezhebiyle, farklı dillerin konuşulduğu egzotik bir ülkedir. Ülkede en eski yerel inanış olan Hinduizm'in dışında m.ö. 6. yüzyıl dolayında ortaya çıkan Budizm ve Caynizm önemli bir yer tutmaktadır. Hindistan'da ayrıca İslâmiyet, Sihizm, Parsilik<sup>1</sup> mensupları da bulunmaktadır. Öte yandan Protestan ve Katolik topluluklar da azımsanamayacak bir nüfusa ve nüfuza sahiptirler. Çoğu 1948'den sonra İsrail'e göç etmiş olmakla birlikte güneyde çok az sayıda bir Yahudi topluluğu da yaşamakta, bunların dışında sayısız yerel animist inanışlar da varlıklarını sürdürmektedir.

\* Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi kalbayrak@cu.edu.tr

1 Ülkenin diğer yerlerinde 22 bin, Bombay'da ise 54 bin olmak üzere Hindistan'da 76 bin civarında Parsi yaşamaktadır. Parsilerin sömürge döneminde İngilizlerle ilişkileri iyi olduğu gibi, günümüzde de Hindistan'ın ekonomik, bankacılık ve ticaret yönünden önde gelen dini grubudur. Bkz. Carol E. Henderson, *Culture and Customs of India*, Greenwood Publ. Group, USA 2002, 45.

Bilindiği gibi Hindistan bir İslâm ülkesi değildir. Ne var ki, Endonezya'dan sonra en çok Müslümanın yaşadığı ülke konumunda olup Müslümanların sayısı 2001 sayımına göre 174 milyon ve bunun genel nüfusa oranı % 16.4'dür. Resmî rakamların dışında bu oranın % 20 ile % 30 arasında olduğu da ifade edilmekte, ülkede Müslümanlara ait birçok üniversite, enstitü ve kuruluş bulunmaktadır.<sup>2</sup>

Bu arada şunu da vurgulamak gerekir ki, Hıristiyanlığın Hindistan'a girdiği dönemlerde Hindistan kelimesi coğrafi olarak Arap ülkelerine yakın bölgeler için kullanılıyordu.<sup>3</sup> Nitekim *Vossius* da Akdeniz'in doğusunda kalan bütün toprakların eskiden Hindistan olarak adlandırıldığını söyler.<sup>4</sup> Diğer taraftan Arabistan ve Suriye'nin o dönemlerdeki coğrafi sınırları için de aynı şey söylenebilir. Kilise tarihçisi *Eusebe*, 'Patene adında bir İskenderiye'li 190'da Hindistan'da, yani şimdiki Güney Arabistan'da (Yemen'de) Hıristiyanlığı yaymak için birçok propaganda gezisi yaptı<sup>5</sup> derken, Güney Arabistan'ın da Hindistan olarak anıldığına işaret etmektedir.

### Hindistan Yahudileri İle İlgili Efsaneler

Eski Ahit'te ve diğer Yahudi kutsal metinlerinde, Yahudilikle Hindistan arasında doğrudan herhangi bir ilişkinin varlığına dair kesin ve açık bir bilgiye rastlanmamakta, ancak başta Kitab-ı Mukaddes olmak üzere dönemin kaynakları Roma İmparatorluğunun doğu sınırlarının Hindistan topraklarına kadar uzandığını kaydetmektedir.<sup>6</sup> Eski Ahit'te Hindistan Yahudileriyle ilgili bir bilgi yer almamakla birlikte *Ester* kitabında Hindistan ve Hint kelimelerine yer verilmektedir.<sup>7</sup> Hindistan'daki Yahudilerle ilgili en açık ilk bilgileri 9 - 14. yüzyıllar arasındaki İslâm kaynakları vermektedir. Batı dünyası ise Hindistan

2 Islam in India, [http://en.wikipedia.org/wiki/Islam\\_in\\_India](http://en.wikipedia.org/wiki/Islam_in_India) (Hindistan'da her 10 yılda bir nüfus sayımı yapılır. 2011 yılı nüfus sayımı sonuçları ayrıntılarıyla açıklanmadığı için, biz 2001 yılı verileri üzerinden değerlendirmede bulunduk.)

3 Bkz. Matran Yusuf Dergam-el-eb Fadil Sedarus el-Yesû'î, *Târihü'l-Kenise*, C. II., Darü'l-Meşrik, Beyrut ?, 243.

4 John Bellamy, *The History of All Religions*, London 1812, 144.

5 K. Billmeyer-H. Tuchle, *I - IV. Yüzyıllarda Hıristiyanlık*, çev. Antun Göral, İstanbul 1972, 30.

6 İsmail Taşpınar, "Hindistan Yahudileri", *Divan İlmî Araştırmalar Dergisi*, sy. 16 (2004/1), 139.

7 Bkz. Ester, 1: 1, 8: 9.

Yahudileri'nden 15. yüzyıldaki coğrafi keşiflerden sonra haberdar olmaya başlamıştır. Dolayısıyla geçmişteki Hindistan Yahudiliği ya da Hindistan'da Yahudilikle ilgili söylenecek her şey ikinci-üçüncü elden bilgilere dayanmakta, zaman zaman efsanevi anlatılar ve söylencelerle yetinilmektedir.

Bununla birlikte, Yahudilerin her zaman ve her yerde bulunabileceklerine zemin teşkil eden birkaç tespit ya da hikâyecikle Yahudilerle'le Hindistan arasındaki ilişkiye başlamak yerinde olur. Bunlardan birincisi bir *maymuncuk* görevi gördüğü söylenebilecek olan Yahudilerin *Kayıp On Kabile* inanışlarıdır ki, bu anlayış hemen her yerde ve ırkta Yahudilerin varolabileceğine kaynaklık eder. İkincisi Yahudi tarihçi Flavius Josephus'un *Yahudilerin Savaşları* adlı eserindeki; "Yeryüzünde, ırkımızın olmadığı hiçbir millet yoktur"<sup>8</sup> ifadesi ve üçüncüsü ise, Arthur Koestler'in Hazar İmparatorluğunu incelediği *Onüçüncü Kabile*<sup>9</sup> isimli eserinin hemen başında İslâm tarihçisi Makdisi'den (945-1000) alıntıladiği; "Hazarya'da, koyun, bal ve Yahudi çok bulunur" şeklindeki ilginç cümledir. Yunan tarihçi ve coğrafyacı Strabo da binlerce yıl önce (m. ö. 64-m.s. 24) Yahudilerle ilgili olarak şu saptamayı yapmıştır: "Bu halk her şehre girmeye bir yol bulmuştur; yeryüzünde bir insan topluluğunun yaşayıp da bu halkın uğramadığı ve gücünü hissettirmedeği bir toprak parçası yoktur."<sup>10</sup>

M.ö. 6. yüzyılın başlarında Yahudilerin Kudüs'ten Babil'e sürgünleriyle birlikte Yahudilerin diyaspora dönemi başlamış, belli bir süre sonra bir kısım insan tekrar Filistin'e dönmüş olmakla beraber, birçok Yahudi değişik güzergâhlarla Çin ve Hint alt kıtasına doğru yol almış ve buralarda yerleşmişlerdir. Bu uzun diyaspora döneminde sürgündeki Yahudilerin Filistin'deki dindaşlarıyla hiçbir zaman ilişkiyi kesmedikleri bilinmektedir. Esasen bu diyasporanın ipuçlarını Tora'da görmek de mümkündür. *Tesniye* kitabında Rab kendi emirlerine uymadıkları takdirde Yahudileri cezalandıracağını şöyle dile getirir: "Rab seni düşmanlarının önünde kırdırarak; onlara karşı bir yoldan çıkacaksın ve onların önünde yedi yoldan kaçacaksın ve dünyanın bütün ülkelerinde serseri olacaksın."<sup>11</sup> Ancak Yahudiler Rabb'in emrine döndükleri za-

8 Bu cümleyi aktaran İsmail Taşpınar, Bkz. "Hindistan Yahudileri", 139.

9 Arthur Koestler, *Onüçüncü Kabile*, çev. Belkis Çorakçı, Say Yayınları, Beşinci Basım, İstanbul 1993, 7.

10 Reidar Hvalvik, *The Struggle for Scripture and Covenant*, Tübingen 1996, 273.

11 *Tesniye*, 28: 25.

man tekrar eski yurtlarında toplanacaklardır: “Ve vaki olacak ki, Allahın Rab senin sürgününü döndürecek ve sana acıyacak ve dönecek ve Allahın Rabb’in aralarında dağıttığı bütün kavimlerden seni toplayacak.”<sup>12</sup>

Tarihçiler genellikle sözlü geleneğe güvenilir bir kanıt olarak bakmazlar ve onu bir mit ya da masal olarak göz ardı ederler. Ne var ki, bütün mitlerde olduğu gibi, anlatının gücü onun tarihi gerçekliğinde değil, yaşayan topluluğa bir vizyon kazandırmasında yatar. Kimliğin edinilmesi ve korunmasında bir metafor olarak önemli bir işlev görür.

Hindistan’daki Yahudi varlığıyla ilgili *ilk bilgiler* de efsanelere ve anlatılara dayanmaktadır.<sup>13</sup> Bunların başında ilk insan ve peygamber olan “Adem” ismine ve Sanskritçe’deki imalarına dayanılarak üretilen mitler gelir. Buna göre Adem kelimesinin semitik bir kökten değil Sanskritçe “ilk insan” anlamına gelen “adi manav”dan türediği ileri sürülür. Kimi Müslüman söylencelerine (özellikle Hintli Müslümanlara) göre de Adem Hindistan veya Seylan’a (Sri Lanka) gönderilmiştir.<sup>14</sup> İbn Hurdazbih de konuyla ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: “Burada (Serendib/Sri Lanka) Adem’in indiği dağ yer almaktadır. Bu dağ gökyüzünde yürüyen bir dağdır. Gemilere binen kişiler, onu ancak günlerce ilerledikten sonra görebilirler. Adem’in ayağının izi buradaki bir taşta kazılıdır. Bu izdeki ayağın biri 70 zira’ büyüklüğündedir... Adem bir diğer ayağını da denizdeki bir adaya atmıştır. Bu ada ise bu dağdan itibaren yürüyerek 2 veya 3 günlük mesafededir.”<sup>15</sup>

Efsanevi sözlü anlatılardan ikincisi Hz. İbrahim’e, onun yaşadığı coğrafyaya ve bu ikisinin *Brahmalarla* ilişkisine dayanır. *History of the Jews* adlı eserinde Yahudi tarihçi Flavius Josephus (yaklaşık 38-100); “Bu Yahudiler Hint filozoflarından türemişlerdir. Yahudiler Hintliler tarafından *Kalani* diye adlandırılmıştır” ifadesine yer vermektedir. *Seleucus Nicotor* (m.ö. 358-281) tarafından Hindistan’a gönderilen *Megasthenes* de Yahudilerin burada *Kalani* diye isimlendirildiğini ve onların bir Hindu kabilesi olduğunu ifade etmiş-

12 Tesniye, 30: 3-4.

13 Bkz. Shalva Weil, *India’s Jewish Heritage: Ritual, Art, and Life-Cycle*, Marg Publications, Mumbai-India, 2002. (Weil bu eserinde Hindistan Yahudileri’nin Hindistan’daki varlığının başlangıcının tamamen efsanelere ve bilhassa Kayıp On Kabile mitine dayandığını yazmaktadır.)

14 Yoginder Sikand, *Muslims in India since 1947*, London 2004, 141.

15 İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, çev. Murat Ağarı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, 61.

tir. *Solili Clearchus* da aynı şekilde Yahudilerin, Hint filozoflarının soyundan geldiğini, filozofların Hindistan'da *Kalaniler*, Suriye'de ise *Yahudiler* tarzında adlandırıldığını ileri sürmüştür.<sup>16</sup>

Öte yandan, *Brahma* ile *Abraham* kelimeleri arasında çok yakın bir filolojik, etimolojik ve tarihsel ilişki olduğu ileri sürülmekte, Brahma'nın da Abraham gibi *Saraisvati* adında bir eşi ve kızkardeşi olduğu ifade edilmekte, Brahma sözcüğünün "hayatın ruhu", Saraisvati'nin ise "hayat ırmağı" olarak adlandırıldığı kaydedilmektedir. Burada semitik geleneğe göre Abraham'ın karısının isminin *Sarai* olduğunu hatırlatmak yerinde olur. Abraham'ın Irak'taki Keldaniler'in *Ur* şehrinde yaşadığı, Ur'un İran sınırına çok yakın olduğu -ki İran'ın Hindistan'a açılan bir rotası da vardı-, Abraham'ın ticareti burada öğrendiği, hem Tevrat'ta hem de diğer kaynaklarda yer almaktadır. Dolayısıyla Irak ve İran coğrafyasında Hint tanrıları ve Brahma ismi bilinmekteydi. Ayrıca Ur şehrinde oturan Keldaniler *Kaul-Deva* şeklinde adlandırılırdı ve bunlar Afganistan, Keşmir ve Pakistan'da yaşayan din adamları kastına mensup bir topluluktu. *Kaul-Deva*, *Işık Saçan Kalani* anlamına gelmekte ve bunlar yaşam tarzlarıyla, aydınlanmış kişiler olarak bilinirdi. *Kaul-Deva*'nın yani Keldaniler'in kökeninin eski Sumer'e kadar gittiğini ileri süren araştırmacılar da bulunmaktadır.<sup>17</sup> Keldani kelimesinin bir başka yazılış tarzı da *Kaldani*'dir ve kelimenin tam ortasındaki "d" harfi düştüğünde *Kalani* kalmaktadır.

Kısacası, Abraham aydınlanmış din adamları olarak bilinen ve Hindistan'la ticari bağları olan Keldaniler arasında bulunmuş ve ticareti de onlardan öğrenmiştir. Dolayısıyla bu görüşlere göre Abraham'ın, Brahma kastındaki en üst din adamına verilen bir unvan olduğu anlaşılmaktadır. Abram'ın zamanla Abraham olarak değiştirilmesi, önceden yerel bir inanış olan Yahudiliğin bir anlamda evrensel bir din olma yolundaki değişime işaret ederken, Abraham'ın birçok milletlerin babası (*father of multitudes*) anlamına geldiği de zikredilmektedir.

*John Bellamy* ise, Brahmanlar'ın bu ismi Abraham'dan aldıklarını, dolayısıyla Abraham ile Brahman'ın İbranice olduğunu, Abraham'ın "Aram

<sup>16</sup> Philip Gardiner, *The Ark, The Shroud and Mary*, Career Press, USA, 2007, 183.

<sup>17</sup> Gardiner, *The Ark, The Shroud and Mary*, 183. Ayrıca daha geniş bilgi için bkz. Suzanne Olsson, *Jesus in Kashmir; The Lost Tomb*, 2007, ?, 83 vd.

diyarının babası” anlamına geldiğini iddia eder. Brahma kelimesinin aldığı ön ekte (Beth) “Aram’da” (*in Aram*) anlamına geldiğini, esasen bunun da Keldaniler’in diyarı olan Aram’ı işaret ettiğini ileri sürer. Buna göre Brahmanlar, Abraham’ın Tanrı’dan aldığı ilahi mesajı duyurmak için Hindistan’a gönderdiği kişilerin torunlarıdır.<sup>18</sup> Abraham’ın ve dolayısıyla İbraniler’in, Aramiler’in bir kolu olduğu Tora’da da ifade edilmekte ve şöyle denilmektedir: “Babam göçebe bir Arami idi”.<sup>19</sup>

Bütün bunlara ilaveten, sözlü geleneğe ait bilgiler, Yahudilerin Hindistan’a ilk gelişlerini m. ö. 10. yüzyıla, yani Kral Süleyman devrine kadar götürür. Bu çerçevede Kral Süleyman’ın Kudüs’te inşa ettirdiği mabet için gerekli kerestenin sağlanması amacıyla Hindistan’a giden denizcilerden bahsedilmektedir. Araştırmacıların bir kısmı bundan dolayı söz konusu denizcileri Hindistan’a yerleşen ilk Yahudiler olarak kabul etmektedir.<sup>20</sup> *Nathan Katz*, Kral Süleyman döneminden (992-952) itibaren Malabar kıyıları ile Filistin arasında ticari ilişkilerin bulunduğunu, Filistin’e fildişi, baharat, kereste, tavuskuşu gibi malzeme ve ürünlerin götürüldüğünü, Eski Ahit’te Hindistan için kullanılan kavramın da Odhu (Hodu) olduğunu kaydetmektedir.<sup>21</sup>

### Hindistan Yahudileri

Tarih arenasında Ortadoğu dışında Yahudilerin ilk görüldükleri yerler Çin ve Hindistan olmuştur. Ne var ki her iki ülkede de Yahudilik hiçbir zaman yaygın bir din konumuna gelememiştir. Ayrıca Yahudilerin Hindistan’a ne zaman geldikleri konusunda da kesin bir görüş yoktur. Öte yandan, Hindistan Yahudileri homojen bir yapıda olmadığı gibi, her biri kendine özgü özelliklere, tarihsel geçmişe ve sosyal yapıya sahiptir. Bunların her biri kendi içine kapalı bir keyfiyet sergiler ve diğerleriyle fazla bir ilişki içinde değildir. Mamafih Hindistan’da yaşadıkları için hepsi de *Hindistan Yahudileri* olarak anılmakta ve adlandırılmaktadır.

Birinci ve İkinci Sürgün’de, Yahudiler Filistin’den dünyanın dört bucağına dağılmıştı. Kur’an’ın inzal edildiği dönemde Yemen, Filistin, Irak,

18 Bellamy, *The History of All Religions*, 143.

19 Tesniye, 26: 5.

20 Bkz. Taşpınar, “Hindistan Yahudileri”, 142.

21 Nathan Katz, *Who are the Jews of India?*, University of California Press, 2000, 13.

Hindistan, Habeşistan ve Afrika'nın muhtelif ülkelerinde Yahudi cemaatleri yaşamaktaydı.<sup>22</sup> Bununla birlikte, kanaatimize göre Hindistandaki Yahudi varlığı Birinci Babil Sürgünü (m. ö. 586) sonrasında görülmeye başlamıştır. Yahudiler, m. s. 70'te Kudüs'teki Süleyman Mabed'in ikinci defa yıkılmasıyla birlikte ikinci bir göç dalgası daha yaşamışlar ve bunun sonucunda ikinci bir kez dünyanın dört bir yanına dağılmışlar, çoğu batıya; Avrupa, İber Yarımadası, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya dağılmakla birlikte daha az sayıdaki topluluklar da Hindistan ve Çin'e gitmişlerdir.<sup>23</sup>

Kısacası, Babil sürgünü (m.ö. 586) ve Süleyman Mabedi'nin (Beyt-i Makdis) yıkılması, Makedonya Kralı Büyük İskender'in m.ö. 327 yılında Hindistan'a düzenlediği sefer, Müslümanların 641 yılında İran'ı fethetmelerinden sonra 8. yüzyılda Parsilerin Hindistan'a göç etmeleri, Haçlı Seferleri (1095-1270), İspanya'daki katliamdan kaçan Yahudilerin (1492) dünyanın değişik yerlerine ve Hindistan'a sığınmaları ve nihayet II. Dünya savaşında (1914-1918) Hitler'in zulmünden canlarını kurtarmak isteyenlerin bir kısmının yine Hindistan'a iltica etmeleri gibi belli başlı bazı tarihi olaylar Yahudilerin Hindistan maceralarının özünü oluşturmaktadır. *Sylvia Schein* ilk Haçlı seferlerinden olumsuz etkilenen çok sayıda Yahudi 12. yüzyıl boyunca Filistin, Kudüs vb. yerlerden, başta Suriye ve Mısır gibi komşu ülkeler olmak üzere Hindistan'a da göç ettiklerini vurgulamaktadır.<sup>24</sup>

Yahudilerin Hindistan'a yerleşmelerinde ve kök salmalarında onların ticaretteki maharetleri, Ortadoğu, Uzakdoğu ve Avrupa'yı bilmeleri de önemli bir rol oynamıştır. Dönemin İslâm kaynakları bunlarla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Hint alt kıtasındaki Yahudilerden ilk bahseden İslâm kaynakları arasında *Süleyman Tâcir*'in (ö. 851) *Ahbâru's-Sind ve'l-Hind* adlı seyahatnamesi, 9. yüzyılda yaşayan *Ebu'l-Kâsım Ubeydullah b. Abdullah İbn Hurdazbih*'in (844-848) *Kitabü'l-mesâlik ve'l-memâlik* adlı eseri sayılabilir.<sup>25</sup>

22 Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yayınları, İstanbul 2001, 226.

23 Sara E. Karesh - Mitchell M. Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, New York 2006, 115.

24 Bkz. Sylvia Schein, "Between East and West: The Latin Kingdom of Jerusalem and Its Jewish Communities as a Communication Center (1099-1291)", *Communication in the Jewish Diaspora*, ed. by Sophia Menache, Leiden 1996, 157-158.

25 Taşpınar, "Hindistan Yahudileri", 144-145.



Doğu ile batı arasında bir köprü görevi gören örneklerden ilki *Razaniler* adıyla anılan Yahudi asıllı tüccarlardır. Batıda Frank Kralı Şarlman (742-814-Charlemagne) Yahudi tüccarlara büyük imtiyazlar tanımış ve bilhassa *Razanilere* sınırsız destek vermiştir.<sup>26</sup> 870'lerde Abbasi Halifesi Mu'temid döneminde devletin posta teşkilatında yüksek bir kademede görev yapan İbn Hurdazbih *el-Mesalik ve'l-Memalik* adlı eserinde Razani tüccarlar hakkında ilginç bilgiler vermektedir: "Bu tüccarlar Arapça, Farsça, Rumca, Frankça (Fransızca), Endülüsce (İspanya'nın Hıristiyan sakinlerinin konuştuğu dil) ve Slavca konuşurlar. Bunlar kara ve deniz yoluyla doğudan batıya, batıdan doğuya gider gelirler. Batı denizi sahilindeki Frank topraklarından gemiye biner, Farama'ya (Süveyş kanalının kuzeyine yakın tarihi bir liman) giderler. Burada mallarını develere yükler, karayoluyla Kulzum'a (Süveyş kanalının güneyinde bir liman) geçerler. Buradan gemiyle Doğu Denizi üzerinden Hindistan ve Çin'e gider, dönüşlerinde doğu memleketlerinde üretilen malları Kulzum'a, oradan da Farama'ya getirirler. Farama'dan tekrar Batı Denizi'ne açılırlar. Mallarını Bizanslılara satmak için bazıları İstanbul'a, bazıları da mallarını koymak için Frank krallarının sarayına gider."<sup>27</sup>

Meşhur karşılaştırmalı dinler tarihçisi *Ebu Reyhan el-Birûnî* de (972-1050) *Kitâb'üt-Tahkik Mâ li'l-Hind* adlı eserinde özel olarak Hindistan Yahudilerinden bahsetmemekle birlikte Hint dininin bazı inanç ilkeleriyle diğer dinleri karşılaştırırken Yahudilikten de örnekler vermektedir. Örneğin tanrıların isimlerinin diğer varlıklara ve insanlara da verilebildiğini, kadınların evlenme törenlerini ve kurallarını anlatırken Yahudilikten de referanslar getirmektedir.<sup>28</sup> Bunların dışında *Şerif el-İdrîsî* (ö. 1154) *Kitâbü nüzheti'l-müştâk*, *Ebu'l-Fidâ* (1273-1331) *Coğrafya ve İbn Battuta Seyahatnamesi*'nde Hindistan Yahudilerine değişik boyutlarda yer vermişlerdir.<sup>29</sup>

Dindar Yahudilerin sinagoglardaki *Geniza* (Saklama odası) adı verilen bölümlerde korudukları İbranice belgelerden batıda İspanya ve Fas'tan, doğuda Aden ve Hindistan... gibi Yahudilerin yaşadığı her coğrafyadan gelen bir

26 Bernard S. Bachrach, "Pirene and Charlemagne", *After Rome's Fall*, ed. by Alexander Callander Murray, Toronto-London 1998, 227.

27 Bkz. Semîr Ali el-Hâdim, *eş-Şarku'l-İslamî ve'l-Garbu'l-Mesihî*, Beyrut 1989, 30-32.

28 Bkz. el-Birûnî, *Kitâb'üt-Tahkik Mâ li'l-Hind*, Beyrut 1958, 27-28, 83.

29 Bkz. Taşpınar, "Hindistan Yahudileri", 145-146.

hayli mektubun yer aldığı anlaşılmaktadır.<sup>30</sup> 9. ve 10. yüzyıla ait bu belgelerden Hindistan'da Yahudi nüfusunun varlığı açıkça tespit edilebilmektedir.

Benzer durum Yahudilerin faaliyet gösterdiği diğer alanlar için de geçerlidir. *Geniza* vesikalarından öğrendiğimize göre, gemilere sahip Yahudiler, Arap ve Hindistan denizlerine yük taşıyor ve oralara yük gönderiyorlardı. *Kahire Genizası*'nda Yahudilerin 11. ve 12. asırda Hindistan'la ticaretine dair pek çok vesika bulundu.<sup>31</sup> Ticari mektupların çoğunda etkileyici bir kişisel üslup yer almaktadır. Bu mektuplar çoğu kez mektubun yazarı tarafından arkadaşlığın bir anısı olarak gönderilen hediyelerin bir listesi ile sona erer. Bu listelerden, mektubun alıcılarının –yani, Hindistanda yaşayan Arap Yahudilerinin- günlük hayatının detaylı resmini çıkarmak mümkündür. Hindistan'a gönderilen mektuplarda sıkça bahsedilen kalem (madde) helal (koşer) peynirdi. Peynir, Mısır'dan gönderildiğinde veya bazı durumlarda da Sicilya'dan ithal edildiğinde, gideceği yerlere uzun yolculuklardan sonra ulaşırdı.<sup>32</sup>

*Geniza* belgelerinde, Uzakdoğu ticaretinde faaliyet gösteren Yahudi tüccarlarının çoğunluğunun Müslüman Batı'dan geldiğine dair bol miktarda bilgi yer almaktadır. Bunların çoğunluğu Mısır, Yemen veya bizzat Hindistan'da geçici ya da daimi olarak ikamet etmişti. Bir belgede takriben 1140 yıllarında Seylan'dan göç eden Kuzey Afrikalı iki Yahudi kuyumcudan bahsedilir. 12. asrın ilk yarısında Aden'in önde gelen Yahudi tüccarlarından bazıları, Müslüman Batı'dan gelmişti. Özetle, Yahudilerin İslâm döneminde büyük göç hareketleri, önemli ölçüde Yahudilerin çoğunluğunun ticarete girmeleriyle bağlantılıdır.<sup>33</sup> Bu da Yahudilerin Müslümanlar idareler döneminde

30 S. D. Goitein, *Yahudiler ve Araplar*, çev. Nuh Arslantaş-Emine Buket Sağlam, İz Yayıncılık, İstanbul 2004, 127-128. (*Geniza* sinagogda, yırtılması ve atılması günah addedildiği için toprağa gömülen dinsel kitap ve eşyanın geçici olarak saklandığı yere verilen bir isimlendirmedir. Bu malzemeler Yahudi yasasına göre atılamaz. Dolayısıyla bu gibi eşyalar daha sonra bir Yahudi mezarlığında toprağa gömülmek üzere bekletilir. Bu tür yıpranmış malzemenin biriktirilmesi için sinagoglarda genizalar mevcuttur. *Geniza* tabiri günümüzde özellikle Kahire'nin bir banliyösü olan Fustat'taki Ben Ezra Sinagogu'nun deposuna işaret etmektedir. Bu *Geniza* 1896'da İskoçyalı araştırmacılarca keşfedilmiştir. Bkz. Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, C. I, Gözlem Yayıncılık, İstanbul 2001, 187). *Geniza* kelimesi Arapça "Kenz" sözcüğüyle ilişkilidir ve biriktirme, yığma, saklama ve hazine gibi anlamlara gelmektedir.

31 Goitein, *Yahudiler ve Araplar*, 142-143.

32 Goitein, *Yahudiler ve Araplar*, 148.

33 Goitein, *Yahudiler ve Araplar*, 151.

daha rahat ve serbest hareket etme imkanı ve ortamı bulmuş olmalarından kaynaklanmıştır.

Yerel Yahudilerin de iddia ettikleri gibi, Yahudiler ilk defa Hindistan'a m. ö. 2. yüzyıl ile m. s. 1. yüzyıl arasında gelmiş olmalıdır. Fakat Hindistan'daki Yahudi varlığıyla ilgili belgeler çok daha sonralara işaret etmektedir. Koşin'deki Beyaz Yahudilerin elinde bulunan bakır paraların üzerindeki yazılı belgelerden Yahudilerin 10. yüzyılın sonlarıyla 11. yüzyılın başlarından itibaren Hindistan'da yaşamaya başlamış olabilecekleri anlaşılmaktadır. Nitekim son zamanlarda 1269 tarihli İbranice yazılı bir mezartaşı da bulunmuştur.<sup>34</sup>

16. -17. yüzyıllara gelindiğinde, Babür İmparatorluğu hükümdarı Ekber Şah (1542-1605) Hindistan'daki hükümranlılığı esnasında "Din-i İlahi" adını verdiği senkretik inanç sistemini oluştururken diğer bir çok din mensubu gibi Yahudi din adamlarıyla da toplantılar ve görüşmeler yapmıştır. Ekber'in 7 imamından biri ve çok mutaassıp olan Badaunlu, *Ekbernâme* adlı eserinde toplantılarda bulunmuş olan değişik din mensuplarını şöyle sıralar: "Sufi, hakîm, mütekellim, fakih, sünni, şii, Brahman, Cayna, Çarkava (Bir Hindu mezhebi), Nasari (Hıristiyan), *Yahud*, Sabii (bir Hıristiyan mezhebi), Zerdeşti (ateşe tapanlar) vesairedir".<sup>35</sup>

Babasından sonra tahta geçip onun "bid'at"larını, "Din-i İlahi" ile ilgili inanç ve ayinlerini kaldırmış olan Cihangir (1605-1627) "Tüzük"ünde şöyle demektedir: "Onun (Ekber'in) korunulmuş ülkeleri (memalik-i mahrusa) türlü milletlerden olanların, gerçek veya eksik inançlar besleyenlerin yeri oldu; birbirine saldırmak yolu kapandı, sünni şii ile bir mescitte, Frenk *Yahudi* ile bir kilisede ibadet etti; "Sulh-u kül" onların "şivesi" oldu."<sup>36</sup>

21. yüzyılın başlarında Gandhi'nin hem Hindistan'daki hem de dünyanın diğer yerlerindeki Yahudiler'le konuşmaları ve yazışmaları olmuştur. Bu meyanında Gandhi'nin Güney Afrika'daki sekreterinin Yahudi olduğu, ayrıca Gandhi

34 Karesh - Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, 227; Katz, *Who are the Jews of India?*, 34 vd.; Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 28.

35 Bkz. Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi-II*, TTKY, Ankara 1987, 108.

36 Bayur, *Hindistan Tarihi-II*, 141.

ile Siyonistlerin arasının çok iyi olmadığı ifade edilmektedir.<sup>37</sup> Ayrıca Gandhi Hindistan'daki Yahudilerle de yakın bir ilişki içinde bulunmuştur. Nitekim o Müslümanlara ve bilhassa Türk İstiklal Harbi'ne destek vermek amacıyla 24 Kasım 1919'da Delhi'de "Bütün Hindistan Hilafet Konferansı" düzenler, buna kendisi başkanlık eder ve orada şöyle der: "Dostluğun mihenk taşı fena günlerde gerçekten yardımda bulunmaktır. Biz Hindu, Parsi ve *Yahudi* ne olursak olalım, eğer bir tek ulus gibi yaşamak istiyorsak, herhangi birimizin işi hepimizin işi olmalıdır..." Bu amaca ulaşmak için Brahman kastından olanlarla olmayanlar, yüksek kastlarla dokunulmazlar arasındaki eşitsizlik ve tiksintilerin ortadan kalkması gerektiğini söyler. Buradan başka Hindu, Müslüman, Parsi, melez (İngiliz-Hintli), *Yahudi* vs. arasında da kesin ve tam bir işbirliği, sevgi ve hoşgörülülük kurulmasını ister.<sup>38</sup>

Yukarıdan beri anlatıldığı üzere Yahudiler Hindistan'a muhtelif yollarla ve vasıtalarla ulaşmışlar, alt kıtanın farklı bölgelerine değişik zamanlarda yerleşmişler, fazla bir zorlukla karşılaşmadan yerel şartlara/çevreye başarılı bir şekilde uyum sağlamışlar ve komşularıyla barış içerisinde yaşamışlardır. Hindistan'daki sosyal paradigma bunların herhangi bir engelle karşılaşmadan gelişip serpilmelerine imkan tanımış, böylece Çin'dekin aksine 21. yüzyılda da hayatta kalmalarına zemin hazırlamıştır. Sayıca az olmalarına karşın Yahudiler Hint toplumuna bireysel ve kurumsal katkılarda bulunmuş ve zenginlik katmıştır. Şimdi bu aşamada geçmişten günümüze değin Hindistan'da yaşamış olan Yahudi topluluklar hakkında bilgi vermeye geçebiliriz.

Geçmişte ve günümüzde Hindistan'da 5 ayrı Yahudi topluluğunun bulunduğu kaydedilmektedir. Bunlar;

*Beni İsrail Yahudileri,*

*Koşin ya da Shingly (Şinkili) Yahudileri,*

*Irak ya da Bağdat Yahudileri,*

*Assam Yahudileri ya da Menaseoğulları,*

*Avrupa Yahudileri'dir.*

37 Yohanan Ben David, *Indo Judaic Studies*, Northern Book Centre, New Delhi, 2002, 3-13.

38 Bkz. Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi-III*, TTKY, Ankara 1987, 539, 541.

Hindistan'daki en büyük Yahudi cemaati olan *Beni İsrail*, ilk önce Arabistan Denizi kıyılarından Konkan sahiline yerleşmiştir ki bu bölgenin güneyi daha sonra Bombay (Mumbai) adını almıştır. Kuzeyden deniz yoluyla gelen grubun geleneksel anlatısına göre deniz kazası geçiren topluluk her şeylerini kaybetmiş ve sağ kurtulanlar buraya yerleşmiştir. Zamanla bunların sayısı çoğalmış, torunları Maharashtra eyaleti boyunca ve Hint alt kıtasının başka bölgelerine dağılmışlardır. Günümüzde Kerala eyaletinin Malabar kıyısı boyunca yerleşmiş olan başka bir Yahudi topluluğu, Hindistan'daki geçmişlerinin diğerlerinden daha eski olduğunu ileri sürer. Bunlar *Koşin* ya da *Shingly* (*Şinkili*) *Yahudileri* olarak bilinirler. Hindistan'a tarihsel olarak son giden Yahudi cemaati ise *Irak* veya *Bağdat Yahudileri* olarak bilinenlerdir. Bunlar gittikçe azalan sayılarıyla Bombay, Pune ve Kalküta'da görülebilirler. Bu son grup Suriye ve Yemen de dahil olmak üzere diğer Arap ülkelerinden gelen Yahudileri kapsar. Hindistan'da rastlanan diğer bir topluluk ise *Assam Yahudileri*'dir ki bunlar *Beni Menaşe* (*Menaşe Oğulları*) adıyla da bilinmektedir. Bunlar alt kıtanın kuzeybatısından gelmişler ve Hindistan Yahudileri arasında 20. yüzyılın son yıllarında yer almaya başlamıştır. En nihayetinde ve bütün bu yukarıdakilere ilaveten, birinci neden olarak II. Dünya savaşı öncesi ve sonrasında Hindistan'a sığınmacı olarak göç eden Avrupa kökenli modern dönem Yahudileri de anılmalıdır.

### 1- Beni İsrail

Hindistan'daki en kalabalık ve en eski Yahudi topluluğu olan *Beni İsrail* ana akım Yahudiliğe yakın bir çizgi gösterir ve Hindistan'ın Batı sahilindeki Maharashtra eyaletinde, diğer inançlarla kaynaşmış bir tarzda yaşarlar.

*Beni İsrail*'in ismine ilk kez Maimonides'in 1199 veya 1200 tarihlerinde Lunel hahamlarına yazdığı bir mektupta rastlanmaktadır. Mektupta, bu Yahudilerin Şabat ve sünnet olma dışında hiçbir şey bilmedikleri belirtilmektedir. Topluluğun ismine ayrıca 1738 tarihlerinde Danimarka'lı bir misyoner olan *Sartorius*'un mektubunda da tanık olunmaktadır.<sup>39</sup>

\* Bu topluluk için yazılı literatürde çoğunlukla "Bene Israil" kavramı kullanıldığı için biz de *Beni İsrail* tabirini tercih ettik ve Hindistan'da yaşayanlara özgü kılınan bu kullanışı "İsrail Oğulları" şeklinde Türkçeleştirme yoluna gitmedik.

39 Taşpınar, "Hindistan Yahudileri", 149.

Diğerlerine oranla daha kalabalık olan Beni İsrail Yahudileri ve Kerala Yahudileri Hindistan toprakları üzerindeki ilk topluluğun kendileri olduğunu iddia ederler. Kendi halk geleneğine göre, Beni İsrail topluluğunun ataları, bir deniz fırtınası sonucunda rotalarından çıkarak Konkan kıyılarındaki Naveder Navgaon kasabasına ulaşmışlardır. Hikâyeye göre deniz kazasından mucizevi şekilde kurtulan 7 erkek ve 7 kadın anılan kıyıya varmışlardır ki, işte bunlar Beni İsrail topluluğunun çekirdeğini oluşturmuştur. 20. yüzyılda topluluğun bir üyesi olan *Joshua Benjamin* (d. 1920) –ki bu sanatçı Hindistan hükümetinin en önde gelen mimarı idi- kasabanın yakınındaki kıyıya bu olayın anısına bir anıt dikmiştir.<sup>40</sup> Topluluğun Hindistan macerasıyla ilgili olarak gemi hikâyesi dışında da bazı anlatılar vardır ve bunlardan birisine göre Beni İsrail, Hz. Muhammed risalete başlayınca Hicaz bölgesinden Hindistan’a gelmişlerdir.

1838 yılında Beni İsrail’in toplam sayısı 8.000 dolayında tahmin edilmekteydi ki bu sayı diğer Bağdat ve Koşin Yahudileri’nin toplamından fazlaydı. Kuşaklar boyunca endogami (grup içi) evlilikler yapmışlar, kırsal yerlerde yaşamışlar, genel olarak geleneksel susam yağı üreticiliği ile uğraşmışlar, topraklarını ekmişler ve marangozlukla iştigal etmişlerdir. Bunlar kırsal bölgede çok dağınık olarak yaşadıklarından dolayı dua ve ayinlerini evlerinde yerine getirmişlerdir. Topluluğun dini gelenekleri Eski Ahit esaslarına dayanıyordu ve Kutsal Kitap temelli bayramları-kutsal günleri kutluyor, bilhassa Sebt gününe harfiyen riayet ediyor, erkek çocuklar doğumlarından sonraki 8. günde mutlaka sünnet ediliyor ve İbranca *Shema* (Dinle Ey İsrail) pasajını ibadetlerinde önemle okuyorlardı. Başlangıçta Beni İsrail topluluğunun ne Tevrat ruloları, ne ibadet kitapları, ne sinagogları, ne de Rabbinik Yahudiliktekine benzer ayrıntılı *halakaları* vardı. Bunun yerine topluluğun ayinleri *kazi/kadı* adı verilen gezgin dini liderler tarafından köy köy dolaşarak icra ediliyordu. Böylece belli başlı bazı duaları ezberleyerek öğreniyorlardı. *Kaziler* topluluk içindeki bazı anlaşmazlık konularını da karara bağlama yetkisine resmen sahip kılınmıştı ve bunların saygınlıkları geleneksel olarak kabul edilmişti. Beni İsrail’in kimi gelenekleri onların Yahudilikle ilgili ipuçlarını ortaya koymaktadır. Örneğin, Arapça *Kadı* anlamına gelen *Kazi* kelimesinin bulunması, on-

40 Bkz. Brenda Ness, “Jews of India”, *Encyclopedia of India-II*, Thomson Gale Corporation, New York 2006, 347-350.

ların bayram ve festivalleri idare etmeleri Ortadoğu ile ilişkisine kanıt olarak gösterilmektedir.<sup>41</sup> Beni İsrail isminden yola çıkarak görüş bildirenler ise, bu topluluğun Babil Sürgünü döneminde Hindistan'a yerleştiklerini iddia etmektedirler. Zira *Yahudi* (*Yehudim*) kelimesi Babil Sürgünü'nden sonra kullanılmaya başlanmıştır.

Eski Ahit'te İlyas (Elijah) peygamberin göğe yükseldiği anlatılmaktadır.<sup>42</sup> Bundan yola çıkan Hindistan'daki Beni İsrail Yahudileri, günümüz Hayfa yakınlarından göğe yükselen İlyas'ın bu esnada Hindistan üzerinden geçerken Konkan sahilindeki küçük bir kasabaya ya da köye uğradığı, tekrar yolculuğuna devam ettiği, atının ayak ve arabasının tekerlek izlerinin bir kayada iz bıraktığını anlatırlar. Bu kaya halen *Eliyahu Hannabi cha Tapa* olarak bilinmekte ve Beni İsrail topluluğu buraya hac ve ziyaret yeri olarak saygı göstermekte, ondan dilekte bulunmakta, bu dilekleri kabul edilince ona değişik kurban ve adaklar sunmaktadır. Beni İsrail Yahudilerinin evlerinde İlyas peygamberin göğe yükselişini gösteren tablosu duvarlarda asılıdır. Buna göre uzun saçlı, beyaz bıyıklı, gül bembesi cübbesi, mavi harmanisiyle resmedilen İlyas, güçlü iki beyaz at tarafından çekilen bir ateş arabasına binmiş görünür. Kerubiler ve melekler tarafından çepeçevre sarılmış bulutlu göklere doğru yükselirken, yeryüzü silüetinde de Kudüs ya da Beni İsrail'in Hindistan'daki ilk yerleşim yeri olan Alibag resmedilir.<sup>43</sup>

1674 yılında İngiliz Doğu Hindistan Şirketi merkezini Bombay'a taşımış ve 18. yüzyılın ortalarından itibaren bir liman şehri Bombay metropol olma özelliğini kazanmış ve Hindistan'ın her tarafından binlerce ve aynı zamanda Beni İsrail'den yüzlerce insanı kendisine çekmeye başlamıştır. Birçoğu yine de köylerde kalmalarına rağmen bazıları iş ve eğitim amacıyla şehirlere yönelmişler ve yerel İngiliz birliklerine asker olarak katılmışlardır. Bombay'daki Beni İsrail topluluğu inşaatlarda, tersanelerde ve marangozluk sektöründe faaliyet göstermiştir. Ayrıca yeni teknik ve malzemelerle geleneksel yağ üretim işini de sürdürmüşlerdir. Bombay'da 1796 yılında Beni İsrail'e mensup önemli bir asker olan *Samaji Hassaji* (Samuel Ezekiel) sayesinde *Sha'ar ha Rahamim* adlı

41 Shirley Berry Isenberg, "The Bene Israel", *The Jews of India*, Jerusalem 1995, 17.

42 Bkz. 2. Krallar, 2 : 11.

43 Esther David, *Shalom India Housing Society*, New York-New Delhi, 2007, 1-3.

ilk sinagog kuruldu. Bilindiği üzere İngilizler 1813 yılına kadar diğer misyonerlerin Hindistan'daki İngiliz bölgelerinde faaliyet göstermelerine izin vermemiştir. Ancak bu tarihten sonra Avrupalı ve Amerikalı misyoner teşkilatları da Bombay'da karargâh kurmaya başlamışlardır.<sup>44</sup>

*Brenda Ness*'in aktardığı göre, Samuel Ezekiel'in Müslümanlarla da ilgili bir hikâyesi olmuştur. 18. yüzyılın ikinci yarısında, Mysore savaşları esnasında, İngiliz Doğu Hindistan Şirketi Ordusu'ndan bir komutan, Mysore'nin Müslüman yöneticisi tarafından ele geçirilir. İşte ele geçirilen bu komutanın Samaji Hassaji olduğu daha sonra anlaşılır. Beni İsrail'in sözlü geleneğine göre, komutan Samaji Hassaji Divekar'ın kökeninin Yahudi olduğunun açığa çıkmasının ardından, Sultan adına, Sultan'ın annesinin arabuluculuğu sayesinde serbest bırakılır. Sultan'ın annesi çok dindar bir kadındı ve oğlunu Divekar'a merhamet göstermesi konusunda ikna eder, çünkü kadına göre Divekar, Kuran'da adı zikredilen bir dinin mensubuydu. Divekar ise mucizevi kurtuluşunun ardından Koşin üzerinden, gördüğü ve takdir ettiği birkaç sinagogun bulunduğu Bombay'a döner. Divekar iyi niyet ve şükran ifadesi olarak *Sha'ar Ha rahamim* (Merhamet Geçidi) Sinagogu'nu 1796 yılında Bombay'da inşa eder. 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise, Konkan'ın 20 adet köy ve kasabasında sinagoglar inşa edilmişti.<sup>45</sup>

İskoçya Kilisesi'nden papaz *John Wilson* 1875 yılına kadar Bombay'da çalışmıştır. Bilge bir yazar ve âlim bir kişiliğe sahip olan *Wilson* 1857 yılında açılan Bombay Üniversitesi'nin de kurucuları arasındaydı. O İbranice'yi üniversite giriş sınavında ve yüksek öğretimde sorumlu olunan bir madde haline getirdi. *Wilson*'a göre Beni İsrail Tevrat'ta bahsedilen İsrail'in torunlarıydı. Yine *Wilson* 1838'de Beni İsrail ve gelenekleri hakkında ilk ciddi çalışmayı yapan kişi olmuştur. Yazdığı İbranice gramer kitabı sayesinde birçok öğrenci yetişmiştir. *Wilson*'un verdiği bilgilere göre Hıristiyan misyonerler Beni İsrail Yahudilerini âdeta ablukaya alıp propaganda yapmalarına rağmen tek bir kişi bile Hıristiyanlığa geçmemiştir.<sup>46</sup>

44 Isenberg, "The Bene Israel", 18.

45 Ness, "Jews of India", 48.

46 Isenberg, "The Bene Israel", 19.



## Son Dönemlerde Beni İsrail Yahudileri

Hindular gibi esmer bir tene sahip olan Beni İsrailler giyim kuşamlarında da tamamıyla Hindu örf ve âdetlerini uygulamaktadırlar. 19. yüzyıl boyunca Hindistan'daki Beni İsrail Yahudileri güçlü üç harici etkiyle karşılaşmıştır. Bunlar ortodoks Yahudilik, seküler eğitim sistemi ve modern batı düşüncesidir. 20. yüzyılda kurulan *Beni İsrail Konferansı* (1917-37) ile *Bütün Hindistan Yahudileri Birliği* (1918-25) örgütleri Beni İsrail üzerinde etkili olmuştur. Her iki kuruluş sosyal, dini, eğitim ve ekonomik meselerde topluluğu yönlendirmiştir. Bu dönemde yayınlanan *The Israelite* dergisi İngilizce ve Marathi dilinde çıkmıştır. Ayrıca *Friend of Israel* adıyla başka bir dergi daha yayınlanmıştır. Nihayetinde 1940'lı yılların sonlarına gelindiğinde Hindistan'ın toplam nüfusu 350 milyon iken Beni İsrail'in nüfusu tahminen 24-25 bin civarındaydı. 1948 yılıyla birlikte özellikle şehirlerdeki olmak üzere Beni İsrail Yahudileri İsrail'e göçe başlamış, bununla birlikte az sayıdaki Beni İsrail mensubu İngiltere, Amerika, Kanada ve Avustralya'ya göç etmiştir. Yine de kırsal bölgelerdeki ve köylerdeki Beni İsrail 1970'li yıllara kadar Hindistan dışına göç etmemiştir. Bu yıllardan sonra Hindistan'da kalan toplam Beni İsrail sayısı 5 bin civarındaydı. 1994'te İsrail'deki Beni İsrail sayısı, çoğu şehirlerde ve gelişmiş kasabalarda olmak üzere yaklaşık 40 bin civarındaydı. Bunlar ilk başlarda bazı bütünleşme sorunları yaşamakla birlikte son zamanlarda karışık evliliklerle birlikte İsrail toplumuyla kaynaşmıştır.<sup>47</sup>

## 2-Koşin ya da Kerala Yahudileri

Hindistan'daki en eski ve en küçük Yahudi topluluğu olarak bilinirler ve genellikle Hindistan'ın güneybatısında Malabar sahilinde yaşarlar. Bu topluluk ayrıca *Malabar Yahudileri*, *Beyaz Yahudiler*, *Siyah Yahudiler* olarak da bilinir. Ancak bunlar dışarıdan adlandırmalardır; topluluk kendisini yer, sinagog isimleriyle tanıtır ve tanımlar. Örneğin *Pardeşi Yahudileri*, *Kadavumbagam Yahudileri*, *Ernakulam Yahudileri*, *Parur Yahudileri* ve *Mala Yahudileri* gibi. Topluluk Malayalam dilini kullanır ki bu Kerala eyaletinin resmi dilidir ve Yahudiler günlük yaşamda bu dili, ayinlerde ise İbranice'yi kullanırlar.<sup>48</sup>

47 Isenberg, "The Bene Israel", 22.

48 <http://www.jewish-languages.org/jewish-malayalam.html>

Koşin Yahudileri kendi aralarında *Beyaz Yahudiler, Siyah Yahudiler ve Kölelikten Azat Edilmiş Yahudiler* olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Son zamanlara kadar bu üç grup katı Hint kast sisteminin etkisiyle birbirinden ayrılmışlardı. Bunlar Hindistan'daki Beni İsrail'den ancak 17. yüzyılda haberdar olmuştur.<sup>49</sup>

Hindistan'ın güneydoğusunda verimli Malabar kıyısındaki Koşin Yahudileri 2 bin yıl boyunca rahat bir hayat sürmüşlerdir. Bu bölge Hindistan cevizi, palmiye ve hurma ağaçları yönüyle zengindir ve dolayısıyla Malabar kıyıları dünyaya açılan bir ticaret merkezi konumundadır. Yahudiler, Süryani Hıristiyanlar ve Müslümanlar birer tüccar olarak Ortadoğu'dan güney Hindistan'a bu bölgeden ayak basmışlardır. Koşin Yahudileri'nin bir kısmı bölgeye yerleşip yerel halkla evlilikler yapmışlar, geleneklerini korumakla birlikte yerel Malayalam dilini benimsemişler, sonunda âdeta Hint kast sistemindeki en üst kasta eşdeğer bir statüde yer almışlardır. 1995 yılı itibariyle Kerala'nın 29 milyon nüfusu vardı ve bunun % 60 Hindu, % 20'si Müslüman, % 20'si de Hıristiyandı ve 60 kişiye yakın Yahudi yaşıyordu. Koşin'de önceleri binlerce Yahudi yaşarken günümüzde sadece birkaç aile kalmış durumdadır.<sup>50</sup> Koşin Yahudilerini Hindulardan veya Hinduları Yahudilerden ayırmak oldukça zordur. Sima ve yaşayışları yönünden Hindularla iç içe geçmiş bir topluluktur. Mamafih Koşin Yahudileri, küçük bir topluluğun çoğunluk içinde kendisini yüzyıllarca nasıl koruyabildiğinin güzel bir örneği olarak görülebilir. Koşin Yahudileri'nin kimliklerini korumada en öne çıkan etkenler arasında *Simha Tora*, evlilik törenleri ve Pesah kutlamaları öne çıkmaktadır.<sup>51</sup>

Bazı kaynaklar günümüzde 30 Malabar (koyu renkli) Yahudinin ve 9 Pardeşi (açık tenli) Yahudinin kaldığını ifade etmektedir. Bunların *Pardeşi* olarak adlandırılmalarının sebebi bu kelimenin yerel dilde "yabancılar" anlamına gelmesidir ve dışarıdan gelen açık tenli Yahudiler ile yerel koyu renkli Yahudiler arasında sürekli bir çekişme yaşanmıştır. Pardeşiler dünyadaki en küçük Yahudi topluluk olarak bilinmesine karşın sosyo-ekonomik yönden Koşin'de

49 Karesh - Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, 227.

50 Barbara C. Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", *The Jews of India, A story of Three Communities*, Jerusalem 1995, 27.

\* *Simha Tora*, Tevrat'ın hatmedilmesi bayramı olarak kutlanan güne verilen bir isimdir.

51 Katz, *Who are the Jews of India?*, 9-10, 12.

önemli bir role sahiptirler. Şimdi 16 ya da 17. yüzyılda inşa edilmiş olan tek bir sinagogları kalmıştır ancak yeterli cemaat olmadığı için 1972 yılından beri sinagog kapalı ve ayin icra edilmemektedir. Yahudiler Hindistan'da diğer din mensuplarıyla barış içerisinde bir hayat sürmelerine rağmen asıl sorunlar ilginç bir şekilde diğer Yahudi gruplarla yaşamışlardır. Burada kalanların önderi durumundaki *Babu* bunun bütün dünyada aynı, yani "beş Yahudi altı görüş" (*Five Jews with six views*) ilkesinin geçerli olduğunu belirtmektedir.<sup>52</sup>

Topluluğun Hindistan'daki tarihiyle ilgili olarak seyyahların belgelerinde ve Malabar yıllıklarında çok farklı görüşler ortaya çıkmakla birlikte bazı yazılı belgeler 7. yüzyıla tarihlenmektedir. Diğer bazı belgeler Yahudilerin ilk defa Kral Süleyman'ın (992-952) gemileriyle güney Hindistan'a geldiklerini, kimileri Birinci Babil sürgünü boyunca buraya geldiklerini, diğer bir kesim ise İkinci tapınağın m. s. 70 yılında Romalılarca yıkılmasından sonra Malabar'a sığındıklarını ve bir kısım görüş ise Malabar Yahudilerinin günümüzde İspanya'ya bağlı özerk bir bölge olan Mayorka adasından göç ettiklerini ileri sürer. Bir yıllık belgesinde bir kısım Yahudi'nin Asur sürgününden sonra Yemen yoluyla nasıl Kalküta'ya ulaştıkları anlatılır ve bir Malayalamca Yahudi şarkı sözünde ise Palur Yahudilerinin Yemen'den gelmiş olabileceği ifade edilir.<sup>53</sup> Yemen'de yapılan kazı bulgularına göre Yahudiler Yemen'e miladi 2. asrın sonlarında yerleşmiş olmalıdır. Yemen'e yerleşen Yahudiler, Akdeniz'le tütsüler ülkesi olan Güney Arabistan ile Hindistan arasında sadece küçük bir grubu teşkil ediyordu.<sup>54</sup>

Güney Hindistan dilindeki borç alıp vermeyle ilgili bazı kelimelerin İbranice Kutsal Kitap'ta bulunması, m. ö. 6. yüzyıldan itibaren İsrail ile güney Hindistan arasında ticari bir münasebetin bulunduğuna işaret sayılmaktadır. Milattan sonraki dönemde geniş Roma ticaret akışının bir sonucu olarak kimi Yahudilerin Cranganore'de bulunmaları kuvvetle muhtemeldir. Öte yandan Malabar'a gelen ilk *Havari Aziz Thomas Hıristiyanları* olarak da bilinen Süryani Hıristiyanların burada daha önceden beri yerleşmiş olan Yahudiler tara-

52 <http://www.theworld.org/2011/12/jewish-community-india-kerala/>

53 Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 27.

54 S. D. Goitein, *Yahudiler ve Araplar*, çev. Nuh Arslantaş-Emine Buket Sağlam, İz Yayıncılık, İstanbul 2004, 73.

findan hoş karşılandıkları gelenekçe anlatılmaktadır. Ortadoğu'da yaşayan ilk Hıristiyanların genellikle, Yahudilerin yaşadıkları yerlere göç etmeye meyyal oldukları bilinmektedir.<sup>55</sup> Buna göre Aziz Thomas, yanında az sayıda Hıristiyanlığı kabul etmiş olan Filistin'li Yahudi ile birlikte ticaret yollarını izleyerek doğuya doğru seyahate koyulmuştur. Kendisi ve yanındaki arkadaşları da Yahudi kökenli oldukları için ticaret yollarını takip ederken Hindistan içindeki ve dışındaki diaspora Yahudi topluluklarıyla temasa geçmiş ve buralarda konaklamıştır. Thomas, diasporadaki bu Yahudi kardeşlerine vaaz ederek bir kısmını vaftiz etmiş ve yeni mühtedilerle birlikte Pakistan'a ulaşmıştır. Orada da bazı Brahmanları Hıristiyanlığa kazandırmış olması kuvvetle muhtemeldir. Bu şekilde Hindistan alt kıtasında Hıristiyanlık doğmuştur. Aziz Thomas, baştan beri yanında bulunan Filistin'li Yahudi-Hıristiyanlar, diasporadaki Yahudi kökenli yeni Hıristiyanlar ve Brahman kökenliler, topluca 52 yılında Güney Hindistan'ın Malabar kıyılarına varmışlardır. Burada kiliseler/cemaatle kurmuş, 72 yılında Madras yakınında öldürülmüş ve Mailapore'de defnedilmiştir.<sup>56</sup>

Bütün bunlarla birlikte Kerala Yahudileriyle ilgili en eski yazılı belge, Cranganore'deki bir yerel yöneticinin Yahudi lider *Joseph Rabban*'a verdiği bir takım yazıların bulunduğu bakır kaplardır ki bunlar 1000'li yılları gösterir. Bu vesikalar halen Koşin Pardeşi sinagogunda muhafaza edilmektedir ve bu kaplardaki yazılardan Yahudilere ekonomik, dini ve sosyal imtiyazlar tanıdığı anlaşılmaktadır. Buna göre Yahudiler vergi ödemekten muaf olacaklar, vergi toplayabilecekler, en üst dini statüdekilere özgü olan borozan, davul, şemsiye ve kandil taşıma şerefini kazanacaklardır. Anlaşıldığı üzere söz konusu haklar bu yüzyılda Yahudilerin bölgede kabul edildiklerini ve etkin olduklarını göstermektedir.<sup>57</sup>

16. yüzyılın başlarından itibaren Kerala'ya yeni bir Yahudi göçü başlamıştır. Bu yeni misafirler İspanya ve Portekiz'den sürülen Sefarad Yahudileri idi ki bunlar Hindistan'a İstanbul, Halep ve İsrail toprakları üzerinden geli-

55 Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 27.

56 Hindistan'daki Süryani Hıristiyanlar hakkında daha geniş bilgi için bkz. Kadir Albayrak, "Hindistan Malabar Süryani Kilisesi", *Süryaniler ve Süryanilik- I*, (Haz. Ahmet Taşgım-Eyyüp Tanrıverdi-Canan Seyfeli), Orient Yayınları, Ankara 2005, 211-249.

57 Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 27-28.

yorlardı. Diğer yeni gelenler ise Irak, İran, Yemen ve Almanya'dan idi. Bunların bir kısmı aileler halinde gelmişken bir kısım erkekler Cranganore'li yerel kadınlarla evlenmişlerdir. 1568'de yeni gelen ve Pardeşi olarak adlandırılan Yahudiler kendileri için Koşin'de bir sinagog inşa etmişlerdir. Topluluk Malayalam dilini, gelenek ve göreneklerini büyük bir şevkle kabul etmiş ve belli bir noktada kendilerinden önce yüzyıllardır orada yaşayan Yahudilerle evlenmeyi terk etmişlerdir. Bu yüzden bilhassa batılı ziyaretçiler Pardeşileri *beyaz Yahudiler* ve eskiden beri Malabar'da yaşayanları ise *siyah Yahudiler* olarak adlandırmışlardır. Ancak bu ayırım sadece aralarında her zaman gözle görülebilecek bir ten rengine dayanmıyordu<sup>58</sup> ve muhtemelen farklı dini ve kültürel özellikler de görülüyordu.

Bu iki grubun arasındaki gerginlik ya da anlaşmazlıkla ilgili kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak Batılı seyyah ve gözlemciler kimi spekülasyonları aktarmaktadırlar. 17. yüzyılda Amsterdam'lı *Moses Pereira de Paiva*, tapınmada aynı ritüelleri uygulamalarına rağmen, dini ve sosyal olarak Malabar/Koşin Yahudileri ile Pardeşiler arasındaki çekişmenin sebebinin, Pardeşiler tarafından Malabar Yahudileri'nin köle olarak görülmesi, onların Kenanlılarla ve Müslümanlarla karışmış olmaları ve Yahudiliğe ihtida ettiklerine inanmaları olduğunu ifade etmiştir. Ancak Batılı seyyahlar çoğunlukla Batı dillerini konuşabilen Pardeşileri tek taraflı olarak dinlemişler, onları öne çıkarmışlar ve dolayısıyla onların bakış açıları yaygınlık kazanmıştır.<sup>59</sup> Bundan dolayı Pardeşiler Koşin Yahudileri ile evlenmemişler, *minyán* için onları hesaba katmamışlar ve kestiklerini yememişlerdir.

Yazılı kaynaklar, Kerala Yahudilerinin ana akım dini yasaya (halaka) uyduklarını ve *hakhamim* ya da *rabbanim* adı verdikleri dini liderlere sahip olduklarını belirtmekte, halakaya uygunluk gibi günlük dini işlerin bu dini önderler tarafından karara bağlandığı bilinmektedir. Değişik vesilelerle, ülkeye gelen bilginlere danışır ya da Kudüs ve Kahire'deki din adamlarına yazılı sorularlardı. Her cemaatin içerisinde 5 ya da 7 yaşlı üyeden oluşan ve *yogam* adı verilen danışma grubu bulunurdu. Bunlar cumartesi akşamları toplanır, zor meseleleri ve sinangoların finans sorunlarını tartışır, bazen de bütün

<sup>58</sup> Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 28.

<sup>59</sup> Katz, *Who are the Jews of India?*, 63.

Yahudileri ilgilendiren sorunların çözümü için bütün yogamlar bir araya gelirdi.<sup>60</sup>

### Litürji, Şarkılar ve Eğitim

Kerala Yahudileri eğitim yönünden oldukça ileri bir konumdaydı. Yemen'den gidip bölgede 1615 yılında ölen *Nehemiah* (Namia) *Motha*'nın türbesi Koşin'deki bir sinagogdur ve günümüzde Hindular, Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler ona saygı duyar ve ziyaret ederler. 17. yüzyıla ait belgelere göre Malabar Yahudileri Tevrat rulolarını ve diğer yasa kitaplarını Yemen'den getirtirken, Pardeşi Yahudileri kitaplarını Hollanda/Amsterdam, İtalya ve Polonya'dan temin ediyorlardı.<sup>61</sup>

18. yüzyılın başlarından itibaren eğitilmiş Koşin Yahudileri Bombay'a, bazen de Kalküta'ya gider ve oralarda Beni İsrail ve Bağdat Yahudilerine *hazzanim*, *shohatim* ve öğretmen olarak hizmette bulunurlardı. Koşin Yahudileri İbranice konusunda daha etkili oldukları gibi Malayalam ve İbranice olarak şarkı ve ilahiler düzenliyor ve söylüyorlardı. Bu şarkılar (*shirots*) yüzlerce yıl kadınlar tarafından şifahi söylenerek nesilden nesile aktarılmıştır. Bunlar Tevrat'tan hikâyeler, evlilik şarkıları, Koşin Yahudileri'nin tarihindeki önemli olaylar vb. içeriyordu. Bazen de, renklerine varıncaya kadar önemli sinagogların özelliklerini anlatan şarkılar olurdu. Birçok Yahudi kadın Malayalam diline ilaveten İbranice de okuyabiliyor ve sinagogda icra edilen ayinleri takip edebiliyordu. 1821'den itibaren kızlar da erkekler gibi okullara kayıt yaptırmaya başlamış ve eğitilmiş Hintliler gibi, İngiliz sömürge idaresi döneminde çok sayıda Yahudi de İngilizce'yi okullarda ikinci dil olarak öğrenmişlerdir. İngiliz idaresinden önceleri de üst kast mensuplarının çocukları evlerde ya da köy okullarında eğitim görüyor, okuma yazma öğreniyorlardı. Anaerkil aile yapısına sahip bazı Hindu kast mensupları kız çocuklarını ve kadınları okutmayı teşvik etmesi, okuma yazma oranının yükselmesine neden oluyordu. 1891 yılına ait bir nüfus sayımında Yahudi köyü olan Parur'un 4 yaşın üstündeki 102 üyesinden sadece 8 erkek ve 4 kadın okuma yazma biliyordu. Ancak zamanla durum çok değişmiş ve 1995 yılı itibarıyla Kerala'nın toplam nüfu-

60 Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 29.

61 Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 29.

\* Şohet/Şehita: Dini kurallara uygun olarak hayvan kesen kişi.

sunun % 94' ü (% 87 kadın) okuma yazma biliyordu ki bu oran Hindistan'ın diğer kesimlerinde % 52 civarında görülüyordu.<sup>62</sup>

### Politik ve Ekonomik Şartlar

1498-1663 yılları arasında Portekiz sömürge idaresi bütün Hindistan'a olduğu gibi güney Hindistan'daki azınlıklara da acı ve ıstırap getirmişti. Bu durum Müslümanların hakimiyetindeki Malabar ile Batı arasındaki ticarete darbe vurarak onların düşüşe geçmesine neden olmuş, Malabar Süryanileri engizisyonun elinde zulme uğramış ve öldürülmüş, Kerala Hıristiyanları Roma Katolikliğini seçmeye zorlanmışlardır. Koşin Mihracesi (Kralı) tarafından korunan Yahudiler arasında da engizisyon âdeta terör estirmiştir. 1663'te Hollandalılar Portekizlileri mağlup edince, Portekizliler Malabar'ı terk etmeden önce Pardeşi sinagogunu ve Hollandalıları destekleyen Yahudi evlerini ateşe verdiler. Hollanda sömürgecileri döneminde Malabar Yahudilerinin durumu biraz iyileşmiş ve Pardeşilerin, özellikle *Rahabi* ailesinin pozisyonu Hollandalı ve Hint yöneticiler nezdinde önem kazanmıştır.<sup>63</sup> Az önce de ifade edildiği üzere, Hindistan'ın birçok bölgesi sömürge döneminde Portekiz, Hollanda ve İngiltere tarafından işgal edilince, özellikle 1560'ta Portekiz engizisyonu Yahudilere şiddetli zulümler uygulamıştır. Mamafih yine de Hollanda idaresinde Yahudiler belli ölçüde bir gelişme göstermiş, Filistin, Irak ve Suriye'den gelen Yahudilerle bir araya gelmişlerdir.<sup>64</sup>

1792-1947 İngiliz sömürge idaresi döneminde ise Koşin bölgesi yarı bağımsız bir statüde kaldı. Bununla birlikte kuzeyde ve doğuda yeni ticaret merkezleri oluşturan İngilizler güneyde durgunluğa neden oldu. Kerala'daki bazı Yahudiler sömürge bürokrasinin uzantısı olarak kâtip, öğretmen ve avukat statüsünde durumlarını muhafaza ederken diğerleri balıkçılık ve tavukçuluk gibi küçük işlerle uğraştılar. Sonuç itibarıyla, ekonomik zorluklar Koşin

62 Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 30.

63 Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 30-33.

64 Karesh - Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, 227. Hindistan 15. ve 16. yüzyıldan itibaren Batılı ülkelerin sömürgeciliğine maruz kalmıştır. Portekizliler 1500-1663, Hollandalılar 1663-1795, İngilizler 1795-1948 sömürge dönemlerinde engizisyon aracılığıyla hem Yahudileri hem de Hıristiyanları değişik şiddet ve işkencelere tabi tutmuşlardır. Zira Katolik Roma tek bir litürji ve tek bir otorite istiyordu.

Yahudileri'nin iş aramak için Bombay ve Kalküta'ya göç etmelerine sebep olmuştur.<sup>65</sup>

### 3- Bağdat Yahudileri

*Bağdat* ya da *Irak Yahudileri* olarak anılan topluluk yaklaşık 2 yüzyıl önce Irak ve Suriye'den göç eden Yahudilerdir ve sayıları en fazla 5.000'e ulaşmaktadır. Bunlar 18. yüzyılın sonunda Hindistan'ın doğu ve batısındaki büyük ticaret şehirlerine yerleşmişler, zamanla kendilerini İngiliz sömürge topluluğunun bir parçası olarak görmeye başlamışlar, önceden konuştukları Arapça'yı da terkederek İngilizce'yi tercih etmişler, giyim kuşamlarını ve hayat tarzlarını onlara benzetmişlerdir.

Tarihi açıdan bakıldığında, İran Körfezi limanı 1760 yılında *İngiliz Doğu Hindistan Şirketi* için önemli bir ticaret merkezi olma yoluna girdiğinde, bölgede İngiliz ticaret ağında önemli yeri olan çok sayıda Yahudi, Basra ve Bağdat'tan kademeli olarak Hindistan'a gitmeye, ülkenin batı sahilindeki *Surat* kentine yerleşmeye başlamışlardı. Böylelikle, 18. yüzyılın sonları itibarıyla *Surat*'ta 100 bine yakın Arapça konuşan Halep, Bağdat ve Basra kökenli Yahudi tüccar yerleşmiş oluyordu. Köken itibarıyla Bağdat'lı ya da Irak'lı kavramları esasen yüzlerce yıl Yahudiler için bilim ve kültür merkezi olmuş olan Fırat ile Dicle arasındaki coğrafyadan göç edenleri göstermek için Hintlilerce kullanılmıştır. Mamafih, daha sonraları bu kavram Suriye'den ve Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinden, Aden ve Yemen'den gelen Arapça konuşan Yahudileri, İran ve Afganistan'dan gelen fakat Arapça konuşmayan Yahudileri de kapsar duruma gelmiştir. Ancak, coğrafi kökenden ziyade litürjik kökenlerini ima ederek bunlar kendilerine *Sefarad Yahudileri* demişlerdir.<sup>66</sup>

Bunlar *Surat* limanını bir merkez haline getirmişler, İngilizlerce desteklenen Iraklı aileler ticaret, pamuk üretimi, sigara sanayi ve hatta eroin ticareti gibi alanlarda zenginleşmişlerdir. İngilizlerin desteklediği bu önemli aileler arasında Sassonlar, Ezralar, Eliaseler, Gubbaylar, Kadouriler, Musleahlar ve Abrahamlar ilk sırayı almaktaydı.

<sup>65</sup> Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 33.

<sup>66</sup> Joan G. Roland, "The Baghdadi Jews", *The Jews of India, A Story of Three Communities*, Jerusalem 1995, 37.



Bağdat Yahudilerinin Bombay'daki geçmişi 1730'lara kadar gider. İlk zamanlar dini ritüellerini Parsiler'den kiraladıkları bir evde icra ediyorlardı. 1833 yılında dünyaca meşhur olan David Sasson (1792-1864) Bombay'a gelmiş ve burada 1861 yılında içinde sinagog da bulunan bir külliye inşa ettirmiştir. Külliyenin içinde dinsel banyo' mekânı ve dini okul da vardı. Daha sonraki gelişmelerle Osmanlı devletindeki birçok Yahudi, Sasson şirketine girerek Hindistan'ın yolunu tutmuş oldu.<sup>67</sup> Ayrıca Sasson, Bombay Yahudileri için yazın bir tatil ve dinlenme yeri haline gelecek olan Pune'de, *Ohel David* adıyla muhteşem bir sinagog daha yaptırdı. Buna ilaveten, aynı yerde bir okul, hastane ve fakirler için de bir misafirhane inşa ettirdi.<sup>68</sup> Sasson'un bu hizmetleri ve faaliyetlerinin Hindistan Yahudiliğinin günümüze kadar yaşamasında büyük etkisinin olduğu söylenmektedir.

Günümüzde hâlâ faaliyet gösteren Sasson Limanı ve Sasson Kütüphanesi, Sasson ailesinin bıraktığı eserler arasında yer alır. Cemaatin genç nesilleri, Hint keneviri ve çay ticaretinde başarılı oldular. Bunun yanında, önce Goa ve Pencap valisi, sonra da Şandigar'ın yöneticisi konumuna yükselen Korgeneral Jacob PVSM (Askerlik Onur ödülü sahibi) gibi, birçokları orduda önemli hizmetler bulundular.<sup>69</sup>

Bombay'dan sonra Bağdat Yahudileri için ikinci büyük merkez İngiliz sömürge idaresinin 1911 yılına kadar başkentliğini yapan Kalküta olmuştur. Bağdat Yahudilerinin sosyal endişeleri diğer Yahudi gruplarıyla ilişkilerine de yansımıştır. Onlar Koşin Yahudilerini topluluklarına kabul etmelerine karşın Malabar ve Beni İsrail Yahudilerini kabul etmemişlerdir. Bunun farklı nedenleri olmakla birlikte Hint kast sistemi, temizlik/yeme içme şartları, ten rengi gibi algılar ve nihayetinde İngilizlerin aralarına attığı çekişmeler Bağdalılarla

\* *Mikve* adı verilen dini arınma içine tam olarak dalınıp çıktığında, değişik nedenlerle temizliğini yitirmiş kişinin ruhsal ve bedensel sağlığının temizlenmesi amacıyla icra edilir. Bu, Yahudi yasaları uyarınca kullanılan içi dolu bir havuz şeklindeki bir yapıdır. Yasalara göre mikvesi olmayan bir toplum cemaat sayılmaz. Bkz. Bkz. Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, C. II, Gözlem Yayıncılık, İstanbul 2001, 406-407.

67 Roland, "The Baghdadi Jews", 37.

68 Roland, "The Baghdadi Jews", 38.

69 <http://www.salom.com.tr/news/detail/12276-Yahudilerin-huzur-icinde-yasadigi-ulke-Hindistan.aspx>

Beni İsrail'in arasını açmıştır. Aralarında çok az evlilik olmuş, minyan' yeter sayısı için birbirlerine katkı sağlamamış, ancak 20. yüzyılın ortalarından sonra ilişkiler düzelmeye başlamıştır.

İsrail'e göçten sonra Koşın ve Beni İsrail gruplarından farklı olarak Bağdat Yahudileri İsrail'in her tarafına yerleşmişler ve toplumla bütünleşmişlerdir. Yaşlı olanlar halen İngilizce konuşmakta ve Hayfa yakınlarında küçük bir topluluk geleneksel özelliklerini korumaya çalışmaktadır. Ancak İngiltere Golders Green, Kanada, Avustralya ve Amerika'dakiler kimlik ve özelliklerini İsrail'de yaşayanlardan daha fazla muhafaza edebilmişlerdir.<sup>70</sup>

#### 4- Assam Yahudileri ya da Menaseoğulları

1970'li yılların başında kuzeydoğu Hindistan'da bir grup Hintli, Yahudi ayinleri uygulamaya başlamış ve bunlar Kayıp Boy olan Menasseh'in nesli olduğuna inanmışlardır. Grup kendisini Beni Menaşe (Menaseoğulları) olarak adlandırmış, 8. günde sünnet olma, *tallit* giyme ve erkek kardeşin dul eşiyile evlenme gibi pratiklere riayet etmeye başlamışlardır. İsrail devleti bu topluluğu "Dönüş Yasası" (The Law of Return) kapsamında değerlendirmiş ve İsrail'e dönebileceklerine onay vermiştir. Ancak bunların ataları kesin olarak belli olmadığı için ihtida ayinine tabi tutulmuşlardır. Bu kapsamda 300 Menaseoğulları İsrail'e gelmiştir.<sup>71</sup> Kuzeydoğu Hindistan'ın Mizoram ve Manipur şehirlerinde, 9.000 kadar olduğu sanılan halk, Menaşe Kabilesi soyundan geldiklerini söyleyerek, 1970'lerde Yahudi din kurallarını uygulamaya başladı. Ataları, Asurlular tarafından ülkelerinden sürülüp, köle edilmeye başlayınca kaçmayı başarıp, önce Çin'e, oradan Hindistan'a geldiklerini söyleyen Menaseoğulları, Çinlilerin fiziksel özelliklerini taşır. Bu cemaat, Yahudilerin On Kayıp Kabilesi'ni araştıran *Haham Eliyahu Avichail* tarafından Menaseoğulları olarak onaylandı. Efsanevi Kuki-Mizo kabilesinin atası sayılan Manmasi'nin, aslında Yusuf peygamberin oğlu Menaşe ile aynı kişi olduğu anlaşılınca, cemaat İsrail devleti tarafından da, 'Kayıp Kabile' olarak kabul edildi ve Mena-

\* *Minyan*, bir sinagogda ayin icra edebilmek için dinen zorunlu sayılan en az sayıdır ki bu, Ortodoks Yahudilikte 10 erkek, Muhafazakâr Yahudilikte ise 10 erkek ya da kadın olarak kabul edilir.

70 Roland, "The Baghdadi Jews", 39 vd.

71 Karesh - Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, 227-228.

şoğulları, yavaş yavaş Ortodoks Yahudiliğe geçerek, asıl memleketleri olan İsrail'e göç etmeye başladı.<sup>72</sup>

### 5- Avrupa Yahudileri

İkinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde, Holokost'tan kaçan Yahudi mültecileri kendilerini Avrupa'nın dehşetinden sonra bir cennet gibi gelen Hindistan'a attılar. Bunların pek çoğu meslek sahibi veya iş adamlarıydılar ve savaşın bitiminde ve Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra yarımadaı terk ettiler. Yine de, *Anita Desai*'nin romanı "*Baumgartner'in Bombay'ı*" Hindistan'da halen bu gruba mensup insanların varolabileceğine dair ipuçları vermektedir.<sup>73</sup> Savaşın başlarında Hindistan'a sığınan hali vakti yerinde bu Yahudilerin toplam sayısının 1200 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bunlar Hindistan'da uzun süre kalmadıkları için kayda değer bir etki/iz bırakmamışlar, zamanla batı ülkelerine ya da İsrail'e dönmüşlerdir.

### Hindistan'daki Yahudi Sinagogları

Hindistan'daki Yahudi topluluklarının sinagogları birbirinden oldukça farklı biçim ve tarzda inşa edilmiştir. 15. yüzyıldan önce genellikle Koşin Yahudilerine ait Malabar bölgesinde inşa edilen sinagoglar tek tip ve birbirine benzer tarzdadır. 1686 yılında Hoolandalı'ların yaptığı bir araştırma sonucuna göre Koşin ve çevresinde 10 adet sinagog bulunuyordu. Beni İsrail'in sinagogları ise, 19. yüzyılın başlarında topluluğun ekonomik durumuna ve büyüklüğüne bağlı olarak değişik tarz ve boyutlarda inşa edilmeye başlanmıştır. Bağdat Yahudilerinin sinagogları da 19. yüzyılda inşa edilmiş, genel anlamda büyük, zengin ve değişik renklerde yapılmış ve döşenmiş, Batı sanat tarzına benzer ve bazen de Avrupa sinagoglarını çağrıştırır biçimdedir.<sup>74</sup>

Beni İsrail topluluğu Yahudi mirasını ve geçmişini 19. yüzyıl başlarında tekrar keşfetmeye yönelmiştir. Topluluk ilk başlarda dini kurumlarını idare edecek üye bulmakta sıkıntılar yaşamıştı. Bilhassa İbranice kitap ve eser yokluğundan dolayı kendi Tevrat yazıcılarını, öğreticilerini, *hazzan*larını ve

72 <http://www.salom.com.tr/news/detail/12276-Yahudilerin-huzur-icinde-yasadigi-ulke-Hindistan.aspx>

73 Ness, "Jews of India", *Encyclopedia of India-II*, 350.

74 Orpha Slapak, "Synagogues and Ceremonial Objects", *The Jews of India, A Story of Three Communities*, Jerusalem 1995, 47.

diğer dini görevlilerini Koşin Yahudileri, Bağdatlı, Yemenli ve Suriye kökenli Yahudilerden giderme yoluna gitmiştir. 1848 yılında Bombay'ı ziyaret eden seyyah *İsrael Benjamin*; "Bombay'da yaklaşık 50 Beni İsrail ailesi yaşamakta ve 1 sinagogları bulunmaktadır. Ne bir öğretmenleri ne de bir liderleri vardır; sadece dini kurallara uygun hayvan kesimi yapabilecek bir görevlileri vardır" demektedir. Ancak zamanla dini görevlerin icrası için kendi üyelerini yetiştirmişler, böylece 19. yüzyılda Beni İsrail'e ait 20 sinagog inşa edilmiş, bunlar sünnet, Şabat ayinleri, kutsal günler, evlilik ve henna (kına gecesi) törenleri için kullanılmıştır. Sinagoglar genellikle bir avlusu, sosyal faaliyetler için ek binalara ve ritüel yıkanmanın yapılacağı mekanlara sahip ayrı yapılarıdır. Sinagogların müstemilatı ve arazisi, topluluğa gelir sağlamak amacıyla çiftçilere kiralanırken çok küçük topluluklarda durum daha farklıydı. Arazisi ve ek binası olmayan sinagoglar bir veya iki odalı dua ve ayin odalarından oluşurdu. Bazen de ve özellikle kırsal bölgelerde bir sinagog birkaç köye hizmet ederdi. Beni İsrail'in şehir sinagoguna örnek teşkil eden ilk sinagogu Bombay'da 1796 yılında *Samuel Ezekiel Divekar* tarafından inşa ettirilen *Sha'ar Harahamim* sinagogudur ve halen ayaktadır. Bu sinagog daha sonra aslına uygun olarak tamir edildiği için günümüzde "Eski sinagog" adıyla bilinmektedir.<sup>75</sup>

### **Hindistan Yahudileri'nin Sayısı ve Göç Gerçeği**

Genellikle bütün dünyadaki azınlıklarda olduğu gibi Hindistan Yahudileri'nin sayısı hakkında da kesin bir rakam söylemek mümkün görünmemektedir. Farklı kaynaklar farklı zamanlarla ilgili olarak çok değişik rakamlar vermektedirler. Biz burada bunlardan birkaçına temas etmek istiyoruz.

*Karesh* ve *Hurvitz*'e göre, 1951 yılında 26 bin olan Hindistan Yahudileri 1968'de 15 bine düşmüştür. 1970 yılında Bombay'da 10 bin Yahudi yaşıyor ve bunlara ait 29 sinagog bulunuyordu. Bombay ve Kalküta'da hizmet veren Yahudilere ait okullar 1960'larda Yahudi olmayan öğrenciler de almaya başlamıştır.<sup>76</sup> 1990'ların ortalarında Hindistan'daki Yahudilerin sayısı, çoğunluğu Bombay'da olmak üzere 6 bin civarında kalmıştı. Çok az sayıda Yahudi ise Koşin'de yaşamaktadır. Bununla birlikte Hindistan'da rabbiler yoktur, sadece

<sup>75</sup> Slapak, "Synagogues and Ceremonial Objects", 49.

<sup>76</sup> Karesh - Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, 227.

üç Yahudi mektebi bulunmakta, bir adet *Hindistan Yahudileri Konseyi*, bir de sosyal ve kültürel aktivitelere yardım eden *Yahudi Kulübü* vardır. Hindistan Yahudileri antisemitizm ve asimilasyondan fazla etkilenmemiştir. Bunun sebebi olarak katı Hint kast sistemi yapısı ve Hindistan'ın coğrafi açıdan antisemitizmin merkezi olan Avrupa'dan uzak olması gösterilebilir. 1992 yılında Hindistan ile İsrail arasında diplomatik ilişkiler kurulmuş ve bu kapsamda İsrail Hava Yolları "El Al" Hindistan'a düzenli seferler düzenlemektedir.<sup>77</sup>

*Salom* gazetesi ise bugün, 6.000'i aşan nüfusuyla Hint Yahudileri İsrail, Rusya ve İran'dan sonra, 4. büyük Asya Yahudi Cemaati'ni oluşturuyor. Çoğunlukla Bombay'da yerleşip çoğalan Yahudiler, ayrıca Kalküta, Ernakulam, Kerala, Pune, Delhi ve Maharashtra'da da (Batı Hindistan'ın bir bölümü) ikamet ediyor şeklinde bilgiler vermektedir. *Beni İsrail*, sadece büyük çoğunluğunun yaşadığı Bombay'da değil, Hindistan genelinde icra ettikleri sanatlar, meslekler ve hükümet hizmetlerinde ön plana çıktı. Cemaat ve sinagogları, Ahmedabad, Pune, Alibag ve Bombay şehirlerinde yer alan Beni İsrail'in büyük çoğunluğu, yeni iş imkânları için, 1950 ve 1960'larda İsrail'e göç edince, günümüzdeki nüfusu 4.000'in altına inmiştir.<sup>78</sup>

Bombay'da sayıları 5.000'i bulan ve esas itibariyle zenaatkâr olan *Beni İsrail Yahudileri* yaşamaktadır. Bunlar atalarının bin yıldan fazla bir zaman önce bir gemi kazasından kurtulan yolcular topluluğu olduğunu iddia ederler. Sebti gününün gereklerini sıkı sıkıya yerine getirir, büyük Yahudi bayramlarını kutlarlar, dinen temiz olmayan balık ve etten uzak durur ve Yahudilere özgü belirgin bir yüz yapısına sahiptirler. Yüksek rahipler ve toplum önderleri gibi davranan liderleri vardır. Çok azı İbranice bilir, esas itibariyle Maraca (Marathi) konuşurlar ve nadiren diğer Yahudilerle evlenirler.<sup>79</sup> Parlak zamanlarında sayıları 5000'e ulaşan Bağdat Yahudileri, İngiltere, Avustralya ve Kanada'ya

77 Karesh - Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, 227-228.

78 <http://www.salom.com.tr/news/detail/12276-Yahudilerin-huzur-icinde-yasadigi-ulke-Hindistan.aspx>

79 G. T. Bettany, *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, İstanbul 2005, 692. (Bombay Hindistan'ın Maharaştra eyaletinin başkenti olup Hindistan'ın en büyük, dünyanın 3. büyük şehridir. 16. yüzyıl'da Portekizliler buraya "iyi körfez" anlamına gelen "Bom Bahai" ismini verdi. Bu isim daha sonra İngilizce'leştirilerek "Bombay" oldu. 1995 yılında isim Hint tanrıçası Mumba'dan türemiş olan "Mumbai" şeklinde değiştirildi. Bombay ismi halen birçok insan tarafından kullanılır.)

göçlerden sonra, günümüzde yaklaşık 200 kişilik bir cemaat olarak yaşamını sürdürmektedir.

*Shalva Weil* ise *Encyclopedia of the Jewish Diaspora*'da (Yahudi Diaspora Ansiklopedisi) Hindistan genelinde 4.500 Yahudi'nin yaşadığını, bunun 3.600'nün Bombay'da, 350'sinin Ahmedabad'da, 300'ünün Pune'de, 150'sinin Kalküta'da, 50'sinin Koşin'de nihayet diğer 50'sinin de New Delhi'de bulunduğu bilgisini vermektedir.<sup>80</sup>

Yahudiler için en zor şey yıllarca dostane bir havada yaşadıkları Hindistan'ı terk edip 1948 yılında İsrail'e göçmeleri olmuştur. *Aliyah*'ın birçok değişik nedenleri vardı; kimisi zor ekonomik şartlardan kaçmak, kimisi daha dindarane bir hayat yaşamak arzusu ve kimisi de yeni kurulan Yahudi devletinin inşasına katkı sağlamak amacıyla göç etmiştir. Aslında onları ülkeyi terke zorlayan dahili bir sebep olmamasına karşın *Aliyah* 1950'lerin ilk yıllarında başlamış ve en büyük göç 1954'de gerçekleşmiştir.<sup>81</sup>

Koşin'in Pardeşi Yahudileri uzun süre Hindistan'da kalmaya devam ettiler ve 1968 yılında ülkedeki 400. yıldönümlerini kutladılar. Kutlamalara dönemin Hindistan Başbakanı Indira Gandhi de iştirak etti. Topluluk üyeleri 1970 ve 1980'li yıllarda aliyaha katıldı. Tam sayıya ulaşmak zor olmakla birlikte hâlihazırda 4.000'in üzerinde Koşin'li Yahudinin İsrail'de yaşadığı tahmin edilmekte ve çoğu da şehir merkezlerinde ve *moşav*larda (zirai köyler) yaşamaktadır.<sup>82</sup>

Koşin Yahudileri, 1950'li yıllarda İsrail'e göçten önce takriben 2.500 civarında bir sayıya sahipti. Günümüzde çok az sayıda, 10 civarında Yahudi ailenin Koşin'de yaşadığı ifade edilmekle birlikte kesin sayı bilinmemektedir. Son tahminlere göre Koşin kentinde, bir zamanlar başarılı bir cemaati çatısı altında toplamış Pardeşi sinagogu, günümüzde 7 yaşlı Yahudi'ye kaldı. İki büyük grup ten renklerine göre de farklılık göstermekteydi: "Siyahi" olan "Meyuhassim" veya Malabari Yahudilerinden 50 kişi bugün halen Ernakulum kentinde yaşa-

80 Bkz. Shalva Weil, "Jews in India", *Encyclopedia of the Jewish Diaspora*, III, ed. by M. Avrum Ehrlich, California 2009, 1204.

\* *Aliya*, dünyanın farklı coğrafyalarındaki Yahudilerin İsrail'e göçü için kullanılan İbranice kavram.

81 Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 33.

82 Johnson, "The Cochin Jews of Kerala", 35.

maktadır. “Beyaz” Yahudiler olarak bilinen ve daha etkin bir grup olan “Pardeşi” Yahudilerinden sadece 7 yaşlı kişi Koşin’in Yahudi Kenti’nde yaşıyor. Pardeşi sinagogu, bugün tarihi bir miras olarak devletin koruması altındadır. Bir zamanlar Koşin’de bulunan ikinci bir sinagog, 1950’lerdeki göç sırasında bütünüyle İsrail’e taşındı ve Kudüs’teki İsrail Müzesi’nde aynen kuruldu. Koşin sinagogunun kutsal sandığı, bir kısım göçmenler tarafından, gelecek nesillerce korunmak amacıyla dindar bir *kibutz*’ olan Nehalim’e getirildi.<sup>83</sup>

Bütün bu değişik görüş ve rakamlardan günümüzde Hindistan’daki Yahudi nüfusunun gün be gün azalmakta ve hâlihazırdaki sayılarının 4.500 ile 6.000 arasında olma ihtimalinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Hindistan’daki çoğu Yahudi topluluğu üyeleri zamanla Hint karakteri kazanmış ve yerel kast sistemi içinde erimiştir. Daha sonraları *Beni İsrail Yahudileri* 19. yüzyılda Bombay’a yerleşmişler ve sosyal statüleri diğerlerine nazaran daha iyi bir konuma gelmiştir. Burada *Bağdat Yahudileri*yle çekişmeler yaşanmış, örneğin Beni İsrail topluluğu, Tevrat okumayı istememeleri nedeniyle Bağdat Yahudilerinden şikâyet etmişlerdir.<sup>84</sup>

Hindistan Yahudi topluluğu II. Dünya savaşında Hitler’in zulmünden doğrudan etkilenmediği gibi, tam tersine çok sayıda Avrupa kökenli Yahudi Hindistan’a sığınarak güven bulmuştur. Büyük ölçüde bir sıkıntı yaşamamalarına karşın Yahudiler 20. yüzyılda Hindistan’ın bağımsızlık mücadelesinden sonra pozisyonlarını kısmen zora sokmuşlardır. Çünkü Hindistan Yahudileri ülkenin bağımsızlık hareketini desteklemedikleri gibi, sömürgeci İngiliz yönetimi tarafını tutmuşlardır. 1948 yılında İsrail devleti kurulunca siyonist akım Hindistan Yahudilerini oldukça etkilemiş ve çoğu 1949-1950 yıllarında İsrail’e göç etmiştir.<sup>85</sup>

\* *Kibutz*, İsrail’de komün tarzda yerleşim birimlerine verilen bir isimdir. Çoğunlukla zirai üretime yönelik birimlerdir fakat sanayi yatırımlarını da kapsar.

83 <http://www.salom.com.tr/news/detail/8506-Cemaati-kaybolmus-bir-Yahudi-kenti.aspx>

84 Carol E. Henderson, *Culture and Customs of India*, Greenwood Publ. Group, USA 2002, 45.

85 Karesh - Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, 227.

## Sonuç ve Değerlendirme

Hindistan'daki Yahudi cemaatlerinin her biri kendi içinde, diğer Yahudilere bile kapalı bir yaşam sürüyor, cemaatler birbirlerine 'yabancı' muamelesi yapıyordu. Cemaatlerarası gerginlik, geçmiş zamanlarda günlük hayatı derinden etkiledi. Özellikle geçmişte Beni İsrail Yahudileri ile Bağdat Yahudileri arasında var olan yoğun ayrımcılık günümüzde etkisini kısmen kaybetti. Ortadoğu'dan gelen ve Arap kültürünün özelliklerini taşıyan Bağdat Yahudileri, Yahudi kurallarını katı şekilde takip eden bir kesim olarak dikkat çekmektedir. Dinin gereklerini daha esnek bir şekilde yerine getiren Beni İsrail, Bağdat Yahudileri tarafından 'mundar' kabul ediliyordu. Bu ayrımcılık neticesinde Bağdat Yahudileri, Beni İsrail ile evlenmiyor, sinagoglarında onlara kutsal Sefer Tora'ları taşıtmıyor, Şofar'ı üflemelerine izin vermiyor, hatta dua için gereken 10 kişiden (minyan) bile saymıyordu.

Yoğun göçlerle sayıları devamlı azalan cemaatler, gün geçtikçe kendi içlerinde evlenemez konuma düştüler. Bunun neticesinde zamana ayak uydurarak, 20. yüzyılın ortalarında birbirini kabul etmeye, birlikte dua etmeye, birbiriyle evlenmeye, sinagoglarında görev almaya başladılar. Hindistan Yahudileri günümüzde İbrani takvimini takip ediyor, bayramlarda ve neşeli günlerde özel törenler düzenliyor.

Geçmişten beri herhangi bir antisemit hareketle karşılaşmadan barış içinde yaşayan Yahudiler, yüzyıllardan sonra, 2008 yılının Kasım ayında, Bombay'da oteller, lokantalar, tren istasyonu ile Nariman Evi'ndeki Yahudi Merkezi'ne düzenlenen terör saldırıları sonucu şoka uğradı. Dünya milletlerinin kınadığı saldırılarda 171 kişi hayatını kaybetmişti. Bu talihsiz olayın günlük hayatı engellemesine izin vermeyen Yahudi cemaatleri, güvenlik önlemleri çerçevesinde faaliyetlerine devam etmektedir.<sup>86</sup>

Hindistan Yahudileri yüzyıllardır yaşadıkları bu ülkede Hindistan kültürünün etkisi altında kalmışlar ve Ortadoğu'da yaşayan dindaşlarından farklı bir anlayış edinmişlerdir. Öte yandan Hindistan'daki Yahudilerin, Hristiyan ve Müslümanlarla ortak birçok efsane ve tarihleri de görülmektedir.

86 <http://www.salom.com.tr/news/detail/12276-Yahudilerin-huzur-icinde-yasadigi-ulke-Hindistan.aspx>